

SUMMARY

Szathmári, István

Comments on monolingual dictionaries and language use

The author attempts to demonstrate by phonological, morphological, and lexical examples that knowledge of historical linguistics is by no means dispensable in compiling monolingual dictionaries, especially in presenting certain specific sets of words and expressions. Next, he comments on stylistic labels in various defining dictionaries. Finally, he points out that the label 'argot' should be replaced, in most cases, by the label 'slang'

Keywords: historical linguistics, stylistic values, stylistic labels, argot, slang.

A szakszótárakról**A régi magyar orvosi nyelv történeti szótárának tervéről**

1. Pusztai Ferenc már utalt arra előadásában, hogy jó ideje páratlan bőségben jelennek meg vagy újulnak meg magyar egynyelvű szótárak, többek között szakszótárak is. Néhány példa ezekre: Sulyok-Pap Márta: *Bankkislexikon*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1991; Simándi Irén: *Történelmi fogalmak kisszótára*. Korona Kiadó, Budapest, 1996; Kövegy Anna–Mandel György–Zolnai Mihály: *Internet kisszótár*. Kossuth Kiadó, Budapest, 1997; Muhi Klára–Pápai Zsolt–Varró Attila–Bajomi Lázár Péter: *Film- és médiafogalmak kisszótára*. Korona Kiadó, Budapest, 2002; Láng István főszerk.: *Környezet- és természetvédelmi lexikon I–II*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2002; Dési Imre: *Informatikai fogalmak kisszótára*. Korona Kiadó, Budapest, 2003; Timothy Bainbridge: *EU Mindentudó*. HVG Kiadó, Budapest, 2004; Dr. Molnár József: *Csillagászati földrajzi fogalomtár*. Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség Tankönyv- és Taneszköztanács, Beregszász, 2004; Pluhár Emese: *Internet kisszótár*. Kossuth Kiadó, Budapest, 2005; Bódi Zoltán: *Infoszótár*. Informatikai fogalmak eredete, magyarázata és használata. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2010; stb.

Már a fenti példákból is kiderül (és erről Pusztai Ferenc is szólt), hogy a társadalmi, gazdasági és technikai fejlődés következtében új szótártípusok keletkeznek; az egynyelvű szótártípusok határai rugalmasak, kitolódnak: egyrészt az enciklopédikuság, a lexikontípus felé nyitottabbak, például: Pléh Csaba–Boross Ottilia: *Pszichológiai lexikon. A pszichológia legfontosabb fogalmai magyar és angol nyelven*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2010; stb. De ilyenek többek között a középiskolai fogalomgyűjtemények, például: Kropog Erzsébet: *Biológiai fogalomtár középiskolásoknak*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2011; Mura-Mészáros Csaba: *Földrajzi fogalomtár középiskolásoknak*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2011; Szücs Sándorné: *Kémiai fogalomtár*. Tóth Könyvkiadó, Budapest, 1997 stb.; másrészt a ma megjelenő, modern szókincset tartalmazó szakszótárak nagy része bevallottan (a címben is feltüntetve) többnyelvű.

A többnyelvű szakszótárak száma száz fölött van. Csupán néhány ezek közül: Kecskés Imre: *Számítástechnikai szótár (angol–magyar)*. Műszaki Kiadó,

Budapest, 1990; Lelkes Lajos–Kállay Miklós: *Szólészeti és borászati szótár [magyar, angol, német, francia]*. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 2011. De ilyen szótárakból egész sorozatot indított a Grimm Kiadó is, például Weber Gábor: *Autóverseny szakszótár és értelmező szótár (angol–magyar, magyar–angol)*, 2010; Ludwig Merz–Gyárfás Edit: *Controlling szótár (német–magyar, magyar–német)*, 2009; *Controlling szótár (angol–magyar, magyar–angol)*, 2010; Bernáth Csilla: *Német–magyar, magyar–német felsőoktatási szakszótár*, 2009; Bajnóczy Beatrix–Haavisto Kirsi: *Angol–magyar, magyar–angol gazdasági szakszótár*, 2008, 2011; Gerhard Rebmann–Karl Hertel: *Ruhaipari szakszótár – Divat, öltözködés, szabás-varrás (angol, magyar, német, francia, olasz, spanyol)*, 2009; Iker Bertalan szerk.: *Német–magyar, magyar–német gasztronómiai szakszótár*, 2008; stb.

Az utóbbi időben lényeges szerepet kezdenek betölteni a szaknyelv vizsgálatában az internetes szaknyelvi anyagok is. Az interneten találhatóak ugyanis szaknyelvi szótárak, lexikonok és különféle gyárak, intézmények, magánszemélyek által feltett szakmai szólisták, szakmai helyesírási tanácsadók stb. is, például: Csolay Novák Tamás: *EU jogi szótár*; a TrM Fordítóiroda (gazdasági, jogi, kulturális, műszaki, környezetvédelmi, tudományos) szógyűjteményei, a WYW szótárjai (*A felszolgálat minilexikona, Gasztronómiai szótár, Fakanál étlaptár, Szakácsszótár* stb.), a penz.lap.hu szótárjai stb.

Persze a szakszótárak határai más irányban is nyitottak, hiszen – jobb híján – szakszótárfélének tekinthetők a szakmai helyesírási szótárak. Ezekből közel 30 jelent meg a 70-es évektől kezdve. Egy, a viszonylag újabbak közül: Bárányné Szabadkai Éva: *Közgazdasági helyesírási szótár* (Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2002), és két iskolai szótár is, mivel tartalmazzák az iskolai tantárgyak speciális szakszavait. Ezek: Kugler Nóra–Lengyel Klára–Markó Alexandra–Mártonfi Attila (szerk.): *Helyesírási diákszótár* (Korona Kiadó, Budapest, 2001); Tóth Etelka (szerk.): *Magyar helyesírás – Diákszótár* (Akadémiai Kiadó, Budapest, 2006). Másodlagosan szakszótártípusnak tekinthetők az egyetemi tankönyveknek és a tudományos könyveknek a szómutatói is.

A felsorolt lexikonok, szótárak szótárfélék (beleértve az itt most nem tárgyalt népi mesterségek szótárait is) csak példaként szolgáltak. A különféle szakmai szógyűjtemények teljes számbavétele és elemzése nagy munkát igényelne. Ezek felmérése jó szakdolgozati téma lehetne.

2. A szakmai szótárak és szótárfélék látszólagos gazdagsága részben igen örvendetes, Szomorú azonban, hogy az Akadémia nem fogja össze és nem tekinti feladatának a szaknyelvek kérdését, pedig már Szenczi Molnár Albert, Apáczai Csere János, Bessenyei György is felismerte, hogy mennyire fontos a tudományok nyelvének művelése: „nem kétséges, hogy az a nép, mely mindent idegen nyelvekből kölcsönöz, nagyon szerencsétlen, és az összes népek között a legmúltóbb a szána-lomra” (Apáczai 1653: XX). – „Minden Nemzet a maga nyelvén lett tudós, de idegenen sohasem” (Bessenyei György 1778: 7). Sőt a Magyar Tudós Társaság eredeti és fő célja is a tudományoknak magyar nyelven való megszólaltatása volt, és a Magyar Tudós Társaság tüzetes programot is dolgozott ki a szakszótárak szerkesztésére. – A szak- és műszótárak összeállítása a szakbizottságok kötelessége volt. A gyűjtési utasításokat Vörösmarty Mihály és Toldy Ferenc fogalmazta meg.

Persze ma is elhangzanak pártoló szavak a szaknyelvek gondozása érdekében, például: „A magyar tudományos nyelv modernizálása csakis az anyanyelvi publikációs tevékenység során valósulhat meg. E modernizált tudományos anyanyelv jelenléte pedig feltétele az eredményes felső- és középfokú oktatásnak, a fiatalok versenyképességének” (Glatz 1998: 66). „Továbbra is meg kell őrizni a nemzeti nyelvek szerepét a tudományban (közigazgatásban, szakmákban, művészetekben stb.), mert a társadalom minden rétegével csak anyanyelvükön tarthatjuk fenn az élő kapcsolatot” (Michelberger 1999: 24). „Ha szakmai kérdésekről megfelelő magyar szókincs hiányában csak angolul tudunk majd egymással tárgyalni [...], akkor féltő, hogy nyelvünk elveszíti fejlődőképességét s ennek következtében előbb-utóbb elsatnyul, s alkalmatlanná válik a kommunikációra” (Kiefer 1999: 130).

Voltak kezdeményezések is az Akadémián kívül és belül, például Szaknyelvi konferencia (1992. november 6.); Tudomány és anyanyelv ankét 1. (Nyíregyháza, 1999. november 5–6.); Mit tehetünk a magyar nyelv korszerűsítéséért?, konferencia (2000), a Magyar Szakírók Szövetségének megalakulása 2001-ben; Magyar szakmai anyanyelvi tanácskozás (Budapest, 2001. október 17.), Tudomány és anyanyelv ankét 2. (Nyíregyháza, 2001. november 23–24.); Betű és szóvetés a magyar orvosi irodalomban (Budapest, 2001. december 7.) stb. – Mindezek azonban visszhang nélkül maradtak.

Szükséges lenne tehát arra, hogy a közoktatás, az egyetemi oktatás és az Akadémia is nagyobb súlyt fektessen a szaknyelvi nevelésre és a szaknyelvek fejlesztésére. S hasznos lenne az is, ha az egyetemeken megismertetnék a hallgatókat saját szaknyelvük szókincsével, problémáival, sőt történetével is. Ez az elképzelés egyedül a Semmelweis Egyetemen valósult meg Bösze Péter jóvoltából, aki bevezette a Magyar orvosi nyelv című tantárgyat.

3. Bösze Péter példáján felbuzdulva és a magyar orvosi nyelv történetének jobb megismerése érdekében dolgozom egy az orvosi nyelv történetét a 19. század 3. harmadáig feldolgozó szótáron. A munka nem könnyű, hiszen az eddig ismeretes szakirodalmon és forrásokon kívül sok kéziratos orvosló- és recipekönyv megvizsgálására is szükség van.

Kérdés az is, hogy milyen jellegű szavakat tekinthetünk a régi magyar orvosi nyelv szókincsének? Első pillanatban furcsának tűnhet ez a kérdés, de érthetővé válik, ha ismerjük a régi magyar orvoslás helyzetét.

A kutatások szerint a 16–17. századig nagyon kevés volt hazánkban az akadémiaért, egyetemet végzett orvos, és ezek is vagy külföldi, vagy külföldön tanult magyar orvosok voltak. Az orvosi feladatokat nagyrészt a füvesek, tudós asszonyok, javasasszonyok, bábák, udvarházak asszonyai, kuruzslók (olejkárok, sérvmetasztók, borbélyok, vándorsebészek, csontrakók, szemoperálók), sőt hóhérok látták el.

A magyar orvoslásnak volt tehát egy tudós, akadémiaért végzett, orvosok által művelt ága. Ennek az orvostudománynak a nyelve kezdetben a latin volt. Volt azonban egy népi ága is, amely tünettan észrevételen, tapasztalaton alapuló magyar kifejezéseket (gyakran körülírásos kifejezéseket) használt. A kétféle orvoslás és a kétféle orvosi nyelv azonban nem vált el élesen egymástól, inkább valami sajátos egymásra rétegződés jellemezte ezt a két típust.

Mindebből az következett, hogy az orvosi munkák és az orvoslókönyvek nagy része igen vegyes összetevőjű gyógymódokat és gyógyszereket tartalmazott. Az úgynevezett gyógyszerek között az orvosi könyvek felsoroltak a ház körül található mindenféle növényt, folyadékot, ásványt stb., ilyenek voltak például a következők: *ecet, fahéj, fokhagyma, gyanta, gyöngy, faolaj, kapor, kéneső 'higany', korom, oltatlan méz, petróleum, puskapor, rézgálic, salétrom, szappan, szurok, téglá, vörös kréta, vaspor, üvegpör* stb.

Vagy: gyakori volt a régi magyar gyógyító eljárásban állati eredetű „gyógyszerek” alkalmazása is, például: *bárány faggya, béka epéje, csiga teknője, csuka álla és foga, eb vére, erdei kecske epéje, farkas tüdeje, földi giliszta porrá törve, lúdzsír, fehér ebnek porrá tört feje, légy, lócsont, menyhal mája, nyúl agyveleje, ökör szarva, piócapor, szarvas szarva* stb.

Az állati eredetű gyógyszerek előállítására olykor különös kegyetlenséget kívánt meg. Például: *Medicinae variae* 1603 k.: [Ver hasrul.] *Az eleuen rakot megh kell törni, es eczettel öszue kell csinálni, megh kel szűrni, megh kel innya adni* (Hoffmann 1989: 37); Újhelyi István 1677: [Rettegés ellen.] *Eleven vakondoknak az szívet ki kell venni, meg kell száraztani, törni, s egy késhegyin pivenka avagy gyöngyvirágvízben kell benne innya adni* (Hoffmann 1989: 300).

Használtak gyógyszerként emberi testrészeket is: *Orvosságos könyvecske*. 1665 k.: [Nehez betegségről.] *Hohartol vegj ember szjvet, meg szaraztanj, es az kjn nehettek vagjon, akkor meg adnj jnnja, az mjkor rea jun az nyjavalja* (Hoffmann 1989: 260).

Előszeretettel alkalmazták gyógyszerként az emberi és az állati test termékeit is, például a vizeletet, a székletet, a tejet, a taknyot, a hájat, a méhlepényt stb.

Már az ókortól kezdve nagy hagyománya volt az úgynevezett ganéaterápiának. A magyar munkákban például ilyen ganék fordulnak elő: *disznószar, ebgané, fecske ganéja, gólya ganéja, kecskeszar, lógané, macskaszar, meleg lószar, tehéngané, tyúkszar* stb. Például: *Medicinae variae* 1603 k.: [Torok gyk ellen.] *Az feier ebszart föld mezben, es ted kender czepüre, es heuen kösd az torkara, egy kis bor legien benne* (Hoffmann 1989: 17); Becskereki Váradi Szabó György 1698–1703: *Ugyan szemölcsről. Az tehen mikor egyszersmind ganélik, húgyik, azt az húgyos ganét vedd fel, kenjed avval gyakorta, elvész rólad mind; probatum est* (Hoffmann 1989: 356); Becskereki 1698–1703: *Szemfájásról való. Az tehen ganének az közepiben az mely víz vagyon, azt vedd meg egy kalánnal, avval mossad fájdalmas szemedet hamarjában.* (Hoffmann 1989: 379).

Az elmondottakat figyelembe véve úgy tűnik, hogy jogos a korábban feltett kérdés, hogy mi is tartozik a régi magyar orvosi nyelv szakszókincsébe.

Tudomásul véve a régi orvosi irodalom sokszínűségét, helyesebb az orvosi szakszókincs szavai közé csak a terminusokat, az állandó elemeket, tehát a testrész- és zsigerneveket, a nedvek neveit, a betegség- és tünetneveket, valamint a gyógyítással és a gyógyulással kapcsolatos kifejezéseket felvenni.

Persze több testrésznek, betegségnek, kezelési módnak stb. abban az időben nem volt még neve, ezért csak körülírással utaltak rájuk, például: AM. 89: *ha mely szüm este vagy éjjel jól lát, de délben avagy nappal keveset*; Szenczi Molnár Albert 1604: *Agónia. Belső rettenetes hartz; Anatomicus. Holt test metelő; Clyster. Beteg*

hátuljában bocsátó purgáló orvosság 'beöntés'; Eugium. az asszonyj allat szemermes testénc kapu hartya, mely az Venus első Ostromán rontatikel 'szűzhártya'; Peritonaeum. Vékony, de erős hártya, ki a 'hasban az több bélt befödi és körül fogja 'hashártya'; Phagaedéna. Fekély, vagy kelevény neme, ki az testben magat mind az Czontig beeszi (ma: kórházi üszök, mélyreható üszkös szövetelhalás; vö. Brencsán 1983); Phimosis. Az ferfiui tagnac nyavalyaja, midőn az bőre ugy meg szorul, hogy az mackrol le nem foszolhat, avagy vizontag rea nem borulhat (ma: fitymaszűkület; vö. Brencsán 1983); Pubértas. Kimohozot ifusag: az Ferfinac 14. az Leanzonac 12. esztendős koraban. Apáczai Csere János 1653: 235: magzatbefedő hártyák 'magzataburok'; i. m. 232, 243: inon való húsok... (egerecskék)'izmok'; Pápai Páriz Ferenc 1690/1747: 107: a 'tüdő sok hólyagos lyukai 'hörgők' stb.

Ha a betegséget nem ismerték, gyakran nem a betegséget, csak a tünetet nevezték meg a receptben: *dagadás, fejfájás, gyomorfájás, izgága* (eredetileg) 'gyomorégés', *korgás, kórság, nyilallás, szédülés, szörgés, viszketés* stb.

Természetesen a szótár tartalmazni fog minden ma is használt betegségnevet, testrésznevet, a betegség alakulásával kapcsolatos kifejezést, a kezelési módok elnevezéseit, a gyógyszerek típusainak neveit stb., de olyan elnevezéseket is, amelyek mára vagy teljesen eltűntek nyelvünkől, vagy nyelvjárási szintre szorultak.

Néhány példa a különféle típusokra

Testrésznevek: *ajak, áll, arasz, bőr, epe, ér, far, fog* stb. Ma már nem használt testrésznevek: *ábráz 'ábrázat', Ádám almája 'ádámcsutka', agykér 'agykéreg', álltetem 'állkapocs', árva hús 'izom', bakfog, bilis 'epe', bötök 'csomós ízület', fióksont 'kulcsont', magló hólyagocska 'ondóhólyag', mása 'méhlepény, magzataburok', mátra 'méh', öregbél 'vastagbél', pecsenye, pecsenyés hús 'izom', remese 'végbél', seggvéghurka 'végbél', vakszem 'halánték', véghurka 'végbél'.*

Betegség- és tünetnevek: *csomó, fekély, hályog, orbánc, nátha* stb. Ma már ismeretlen elnevezések: *aréna 'vesekőbetegség', evesség 'gennyedtség', folyosó 'övsömör', francu 'vérbaj, nemi betegség', férges fog 'szuvas fog', gyomornak nyersessége 'gyomorsavhiány', hagymáz 'tífusz, magas lázzal járó betegség', fene 'rák, fekély', madárkórság 'a nyelv bénulása', meredök 'izomgörcs, merevgörcs', menyülés 'ficam', süly 'polip, aranyér', rebögés 'dadogás', raszt 'lépduzzanat', tökösiülés 'heresérv', tur 'fekély'.*

A betegség keletkezésére, kifejlődésére és meggyógyulására utaló kifejezések: [az embert] *elüti a kórság, reája fut a nyavalya*; [a daganat] *meghegyesül 'megérik'*; [a beteg] *könnyebbül, lábad, jobbul, megvigasztik 'meggyógyul'*; [a betegséget, kórt] *megállatja, elüzi, lecsendesíti, megenyhíti, megvigasztalja 'gyógyítja', meghűvösíti, kivonsza, megállatja 'megállítja' [a gyógyszer vagy a gyógy mód]; [a betegség] gonoszra fordul, megnehezedik, meghat 'megfertőz', elhatalmazik; [a daganatot] meglágyítja [a gyógyszer vagy a gyógy mód]; [a gyógyszer, gyógy mód] operál 'hat', kifakaszt (pl. kelést)'; [egy testrész] *dagad, gyullad, megvész, megszakad, kimenyül, megasz, megbántódik, megcsügged, megszakad* stb.*

A gyógyszeres kezeléson kívüli egyéb gyógymódok: *érvágás, foghúzás, fogkitörés, füstölés, fűrösztés, gyógyszer befújása, gyógyszer befecskendezése, gyógyszer belelegeztetése, dörzsölés, gőzferedő, gyógyszerrel átitatott lepedőbe csavarás, ivó- és fürdőkúrák, klistély, köpölyözés, melegítés téglával vagy gyógyszerrel megtöltött párnával, lődözés fecskendővel, nadálllyal való szívatás, párás izzasztás, párolás, purgálás, sebek kivágása, süitögetés stb.*

A gyógyszerek különféle formái: *csap 'kúp', flastrom, ír, kenet, kötés, liktárium, pilula, pogácsa, por stb.*

4. Rövid hozzászólással csupán fel szerettem volna hívni a figyelmet a szaknyelvi kutatások és a szaknyelvi szótárak fontosságára, készülő könyvemmel pedig kedvet és indíttatást szeretnék adni a szaknyelvek kutatásához és műveléséhez.

SZAKIRODALOM

- Apatzai Tsere Janos 1653. *Magyar Encyclopaedia*. Ultrajecti, Ex Officinâ Joannis Waesberge. AM. = Lentsés György: *Ars medica 1577*. Kiad.: Varjas Béla 1943. *XVI. századi magyar orvosi könyv*. Sárkány Nyomda, Kolozsvár.
- Becskereki Váradi Szabó György 1698–1703. *Medicusi és borbélyi mesterség*. In: Hoffmann Gizella (szerk.) 1989: 341–434.
- Brencsán János 2002. *Orvosi szótár*. Medicina Kiadó, Budapest.
- Bessenyei György 1778. *Magyarság* (röpirat). Bécs.
- Glatz Ferenc 1998. *Tudománypolitika az ezredforduló Magyarországnán*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia.
- Glatz Ferenc 1999. Tézisek a magyar nyelvről. In: Glatz Ferenc (szerk.) (1999): *A magyar nyelv az informatika korában. Magyarország az ezredfordulón. Stratégiai kutatások a Magyar Tudományos Akadémián VII*. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- Hoffmann Gizella (szerk.) 1989. *Medicusi és borbélyi mesterség. Régi magyar ember- és állatorvosló könyvek Radvánszky Béla gyűjtéséből*. Budapest–Szeged: MTA Irodalomtudományi Intézete.
- Kiefer Ferenc 1999. Néhány gondolat a nyelvi technológiákról. In: Glatz Ferenc (szerk.): *A magyar nyelv az informatika korában. Magyarország az ezredfordulón. Stratégiai kutatások a Magyar Tudományos Akadémián VII*. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- Medicinae Variæ (1603 k.) In: Hoffmann G. (szerk.) 1989: 12–52.
- Michelberger Pál 1999. Nemzeti nyelv a tudományban: múlt–jelen–jövő. In: Glatz Ferenc (szerk.): *A magyar nyelv az informatika korában. Magyarország az ezredfordulón. Stratégiai kutatások a Magyar Tudományos Akadémián VII*. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- Pápai Páriz Ferenc 1690/1747. *Pax corporis*. Kolozsvár. – Az idézetek a 2. kiadásból valók.
- Szenczi Molnár Albert 1604. *Dictionarium Latinovngaricum*. Nürnberg.
- Újhelyi István 1677. Orvosságos könyv Apafi Anna számára. In: Hoffmann Gizella (szerk.) 1989: 295–334.

Keszler Borbála

professor emeritus
ELTE BTK

Mai Magyar Nyelvi Tanszék

SUMMARY

Keszler, Borbála

**On specialised dictionaries:
Plans for a historical dictionary of early Hungarian medical terms**

With reference to Ferenc Pusztai's talk, the present author points out that specialised dictionaries and glossaries are being published in large numbers these days. The boundaries of such dictionaries are elastic and expanding: first, they are open-ended in the direction of encyclopaedias (partially relevant examples are lists of concepts for school use), and second, in the direction of bilingual dictionaries. Today, an additional type of tool in studying the word stock of specialised fields is online terminological collections. Specialised dictionaries are open-ended in yet another direction: specialised orthographical dictionaries, students' dictionaries, and even glossaries of university textbooks and scholarly publications are also a kind of specialised dictionaries. All these subtypes would deserve systematic study. In her talk, the author calls attention to the study of the history of terminologies, and sketches plans for a prospective historical dictionary of medical terms.

Keywords: specialised dictionaries, secondary specialised dictionaries, history of terminologies, history of medical terminology

**Nyelvhasználat és szótári ábrázolás viszonya
a korpuszalapú szótárban¹**

„A normatív szótár a kívánatos és helyes nyelvhasználat törvénykönyvét alkotja meg.” E mondat Ország Lászlónak a magyar szótártudomány feladatait számba vevő 1954-es tanulmányában fogalmazódott meg (Ország 1954: 119). Ebben Ország normatív, illetve tájékoztató jellegű szótárakat különböztet meg. A normatív hagyományba a francia és az orosz lexikográfia akadémiai szótárait sorolja. Hogy miért is érdemes idézni egy közel hatvan esztendeje született írást? Részben azért, mert én most annak a Nagyszótárnak a lexikográfiai koncepciója és tapasztalatai alapján szeretnék néhány szempontot hozzátenni nyelvhasználat és szótár összefüggésének a kérdéséhez, amelynek elkészítését Ország ebben az írásában a hazai lexikográfia egyik nagy feladatának jelölte meg, együtt egy kézi- és egy küsszótárával. A szótárhármas két kisebb tagja, ha terjedelmében nem is, de jellegét tekintve az Ország László által vázolt módon valósult meg az ÉrtSz. kötetiben és az ÉKsz.-ben (vö. Ország 1954: 124–5).

A mondat idézésének azonban van egy másik oka is: igencsak sarkosan fogalmazza meg a nyelvhasználat és a szótár összefüggésének egyik alternatíváját. Mert mi is a szótár feladata a nyelvhasználat vonatkozásában? Az, hogy hatást gyakoroljon rá, befolyásolja, vagy az, hogy ábrázolja, tükrözze a maga sajátos eszközeivel? A preskriptív és a deskriptív szótár dilemmája ez, Ország szóhasználatával élve: a normatív és a tájékoztató jellegű szótáré.

¹ A témához bővebben lásd még: Ittész Nóra 2007.